

SABÂ ALTINSAY

KRİTİMÜ

GİRİTİM BENİM

♥
CAN

ROMAN

SABÂ ALTINSAY

KRİTİMÜ

GİRİTİM BENİM

Can Yayınları 1430

© 2004, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2004

5. basım: Eylül 2007

Bu kitabın 5. baskısı 500 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Faruk Duman

Kapak baskı: Azra Matbaası

İç baskı ve cilt: Özal Matbaası

ISBN 978-975-07-0424-6

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

www.canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

SABÂ ALTINSAY

KRİTİMÜ

GİRİTİM BENİM

ROMAN

Sabâ Altınsay'ın Can Yayınları'ndaki diğeri kitabı:

Benim Hiç Suçum Yok, 2011

SABÂ ALTINSAY, 1961'de Çanakkale'de doğdu. Ortaöğrenimini TED Ankara Koleji'nde, lise öğrenimini Bornova Anadolu Lisesi'nde tamamladı. Ankara Üniversitesi, İletişim Fakültesi mezunu olan Altınsay'ın ilk romanı *Kritimu / Girit'im Benim* 2004 yılında yayımlandı. *Kritimu* Türkiye'den sonra Yunanistan, Bulgaristan ve Hırvatistan'da okurlarıyla buluştu. *Kadın Öykülerinde İstanbul* adlı öykü antolojisinde "Kedi" adlı öyküsüyle yer aldı. Berliner Taschenbuch Verlag Yayınevi'nin yayımladığı *Unser Istanbul, Junge türkische Literatur* adlı antolojide "Kimsecik" adlı öyküsü Almanca olarak yayımlandı. *Benim Hiç Suçum Yok*, yazarın ikinci romanıdır.

Aileme ve bütün Giritlilere

I

“...öyle geliyor ki bana, neden yaşadığımızı,
bu acıları neden çektiğimizi öğreneceğiz
çok geçmeden. Ah bir bilsek... bir bilsek...”

ANTON ÇEHOV
Üç Kızkardeş, IV. Perde

El kadar kâğıt, Splantsia Meydanı'ndaki Hünkâr Camisi'nin avlusundan havalandı. Meydanın arkasında Girit'in taş evlerinin sıralandığı, döne döne denize kavuşan daracık sokaklarda sürüklendi. İki kol mesafesi yakınlığında yüz yüze bakan evlerden Abdala'nınkinin yeşil boyalı kapısında azıcık durakladıktan sonra, ani bir öfke gibi patlayan rüzgârın eteğine takılıp yükseldi. Evlerden çarşıya giden bir sigara içimlik yolu uça uça dolandı, rüzgârı ardına alıp Çarşı'nın kepenkleri henüz kalkmış girişinden içeriye daldı. Sağlı sollu uzanan dükkânları geçip Kuyumcu Mustafa Efendi'nin kepenginin eşğine boylu boyunca serildi, kaldı.

Girit'in, bir eylül gecesinin gün ışığına kavuşmakta olan alacakaranlığı, az sonra yerini karadan esen melteme bırakacak rüzgârla kucaklaşarak Hanya'nın Müslüman mahallesinin cümle evlerini, sıkı sıkı kapanmış pen-

cerelerini, kapılarını, bahçelerindeki limon ve zeytin ağaçlarının gövdelerini, sardunyaların kırmızı çiçeklerini okşadı; uykuların kuytularına bile korkulu, tedirgin ürpertiler serpererek çöktü, ağırlaştı.

Önce kuşlar ötedeki bağlardan kalkıp kentin içlerine uçtular; batı girişini bekleyen Tophana'yı selamladılar. Osmanlı'nın kışlası Firka'ya tepeden bakarken Nizami'nin taburunu avluya, sabah içtimasına çıkmış gördüler.

İki kişi enine, beş kişi boyuna dizilmiş sıra sekiz bölük, başlarındaki çavuşların "essalamünaleyküm"ünü selamlıyor, saysın diye susup bekliyor, çavuşlar her kumandana tekmil veriyor, onlar da tekmili koşa koşa yüzbaşıya yetiştiriyorlardı. Avlunun arkasında göz göz odalarda kara kara toplar, yüzlerini Akdeniz'e vermiş, bekleyordu.

Kuşların biri Nizami'nin üstünden çark etti, topların koca ağızlarının baktığı mendireğin ucundaki fenere uçtu, sabahın akçillanan aydınlığında silikleşen kandilin etrafında döndükten sonra balıkçılardan kalanların arasına indi.

Serçeler, Hanya'nın Akdeniz'i koynuna çektiği, önünde yay gibi büküldüğü kordon boyunu geçerken kümelele-re ayrıldılar. Kimi iri taşların arasında tohum taneleri ararken soluklandı, kimi içlere, Splantsia'ya, Kastelli'ye seğirtip evlerin önünde gecedен kalmış çekirdek artıklarına, çöplerin karşı konulmaz lezzetine doğru kanat çırpı. Kordon boyundan devam edenler, nihayet şehrin öte ucu Tarsana'da, henüz denize kavuşmamış gemilerin zift ve ağaç kokulu gövdelerinde, yan yana dizili koca koca han-garların taş duvarlarının kovuklarında, parlayan kızakların arasında son lokmalarına kavuştuktan sonra, kenti geride bırakıp Halepa'ya süzöldüler.

Deniz, Hanya'nın koynuna giriyordu. Hanya, Akdeniz'in kâh hoyrat kâh yumuşacık dalgalarını göğsüne bastırıyor, ılık, tuzlu tadını içine çektikten sonra kollarını

açıp ansızın enginlere salıveriyordu onu. Martılar, dalgaların kayalara serildiği yerde, Hanya'nın Halepa'ya uzandığı sahilde, başlarını kayaların ıslak oyuklarına gömerek nasılsa tutunabilmiş yengeçleri aradılar. Bulamayınca, kayalara küstüler. İçerilere dalıp aç çığlıklarla bağrışarak çarşıya, Kanevaro'ya, kuşlardan arta kalanları aramaya gittiler.

Kanevaro az sonra lokumcu, zahireci, kuyumcu, yağcı, mendilci, börekçi, çuhacı, fesçi, fırıncı, helvacı, demirci esnafını, koşumcuyu, barutçuyu, cümlesinin kepenk seslerini, *kalimera*'larını,¹ Girit Rumcasıyla atışmalarını, avuçlarının bıçağa davranmak için seçiren ayalarını sinirli sinirli kaşıyarak dik dik bakışmalarını, az sonra iki kahve hüpürtüsünde gönülsüzce barışmalarını karşılamaya hazırды. Arılar, buhur buhur tüten bahçelere bir konup bir kalkarak, ayakları çiçek tozuna batmış, konsolosluk binalarını selamlayıp İtalyan, Fransız, İngiliz ve Rus çiçeklerinin dudaklarına öpücükler kondurduktan sonra kuşlarla martıların açtığı yoldan geçerek kenti dolandılar. Hanya'nın terli bedeninden yayılan yasemin, fesleğen, zeytin ve sakızağacı kokularını, ılık güneşi, iri yağmur damlalarını ve cömert güneşi durmadan kucaklamaktan senede iki kez baştan aşağı çiçek kesilen limon ve portakal ağaçlarının baygın kokusunu içlerine çekerek, sabahın rayıhasından başları dönene kadar vızır vızır uçtular.

Hanya! Tekmil Girit kentlerinin en alımlısı! Resmo'nun okuryazarlığına burun kıvrır, olsa olsa İsfakiye'nin delişmenliğine gönül verirdi bu kent. Hanya'nın narin kalbi, sevsese, Resmo'dan çok, İsfakiye'yi severdi.

Hanya! Girit'in güzeli!

Kuyumcu Mustafa Efendi'nin oğlu İbrahim, çarşı-

nın cümle kapısının kilidi kalkıp da esnaf dükkânını açmak için yola düştü müydü, adımını attığı her sokakta, her taşta, her bahçe duvarında Girit'i, Hanya'yı düşünür, düşündükçe nişanlısı Cemile'yle bir tutardı. İncecik, narin, teni pervane kanatları gibi saydam, bembeyaz, gözleri Girit'i çevreleyen denizler gibi masmavi; baksan derinliklerinde balıklar, kuşlar göreceksin; hemen üzülür, hemen sevinir Cemile'yle, besili, inatçı, bahar keçilerinin memeleri gibi dolgun, dağları çatal çatal, kayası, denizi, rüzgârı delişmen, sert; canı ister senin için ölür, canı ister seni öldürür Girit'le, İbrahim'in gözünde nasıl yan yana gelirler belli değildi. İkisi de sevdalı, ikisinin de güzelliğine canlar dayanmaz, ikisine de toz kondurulmazdı.

“Çektiklerin reva mıdır Girit? Reva mıdır çektiklerin Cemile? Bu karışıklıkta, bu kan gövdeyi götürür hallerde, bu habire tetikte, habire suskun hallerde, güzelliğin heba olup gidiyor.” İbrahim'in aklı fikri buydu.

İri taşlı yolda, yüreği, –belli mi olur– bir kurşun sesinin eşliğinde gümbür gümbür, eli *vraka*'sının¹ beline sokuşturduğu bıçağının çifte sapında, babasından önce dükkânını açmaya gidiyordu. Her sabah “şaşkın bir kurşunun önüne düşerim” diye aptesli, on sekiz yaşının güzel yüzü matruş, başında sağ yanına hafifçe kaydırılmış fesi, telekler gibi yumuşak ve gür saçları fesinin altından alınca düşmüş, muntazam kaşları kocaman, badem biçimli, dünyaya derviş olgunluğu ve çocuk masumiyeti ile bakan kara kara gözlerini örtüyordu.

Elmacikkemikleri çıkık, uzun yüzünün alt tarafında ağız diye kondurulmuş ince dudaklar, az terlemiş bıyıklar; hülasa, Yaratan'ın cümle uzvunu tek tek seçip de üstüne koyduğu kocaman Giritli kafası, onun iki yanında

1. Yerel Girit şalvarı.

her kuş cıvıltısını, her deniz dalgasını, her insan kavgasını, her kurşun sesini tastamam duysun diye verdiği iri kulaklar. Bu baş, uzun bir boyunla geniş omuzlara, oradan koca sineye, derken incecik bele, nihayet kalem gibi bacaklara bağlanıyordu ki böyle bir Giritli, Giritlilerin bile aklını başından alırdı.

Yürüyüşü kuş seker gibiydi. *Vraka*'sının hıştırtısı köşeyi döndü mü, tekmil kızlar pencerelerin ardında çırpınır, soğuk sular alıp memelerini aç aça sözüm ona sinelerini serinletirler; o dönüp bakmaz, başı yerde ne düşünür, bilinmezdi. Arada bir gönlü bir tazeyi yoklar, yokladıkça hem yürür, hem ağzının kenarından yüzünün ortasına bir gülümsemedir yayılır; yayıldıkça gülüşünü, bakışını, elini, kolunu, adımını hepten şaşırırdı. O zaman başını omuzlarının arasına saklar, sokağın ortasında kuş olup uçmak, kanatlanıp kaçmak isterdi. O daracık sokakların yakın yakın pencerelerinden kulağına gelen gülücükleri, laf atmaları, “yandım *more*!” fısıltılarını ne yapacağını, nerelere koyacağını bilemez, gönlü döner döner, Hızır yetişir gibi Cemile’yi bulur, kurtuluş diye sevdasına sığınır.

Bir keresinde Cemile’ye biri laf edecek, “o senin helalindir, sen gel de haramı gör” diyecek oldu, İbrahim sokağın ortasında taş kesildi, yüzünde kan kalmadı. Pencereye başını kaldırdı, “Melina,” dedi, “sen artık kocana bile haramsın, haramını da ona sakla.” Melina perdelerin arkasında yığılıp kaldı, yatağa zor taşıldılar, günlerce ağlamaktan gözlerine kan oturdu.

İtalyan konsoloshanesinden çağırdılar bir gün. Dükânın önünde konsolosluk faytonu durdu. “Ekselansları rica ediyor,” dediler. Bindi, gitti. Kabul salonuna aldılar. Elleri kucağında, başı azıcık eğilmiş, öyle oturuyordu İb-

1. Erkekler için kullanılan bir hitap şekli.

rahim, parmaklarını çıtlatıyordu. Az sonra sefire, eteklerini savura savura geldi. İri bir kadındı. Uzun, kara saçlarını topuz yapmış, geniş alnını iyice açmıştı. Alnının akılığı yanaklarına, boynuna, gerdanına iniyor, omuzlarından geçip memelerinin başladığı yerde bitiyordu. Ondan sonrasını tül, şifon, dantel kalabalığı, su yeşili renginde kat kat kumaşlar gizliyor, kadına bakan, daha fazlasını öğrenmek için bu dilber bilmecenin sırlarında gezinmek, esrarına ermek istiyordu. İbrahim'in yüzünü kaldırmasıyla indirmesi bir oldu.

Öpmesi için elini uzatırken çapkın bir edayla, "Met-hinizi çok duydum. Hanya'da sizden başka kuyumcu yok mudur kuzum; kime sorsam sizi söylüyorlar," lafını bir çırpıda tamamlayıp kanepeye, İbrahim'in hemen yanına oturdu. İnce parmakları konuştuğunda kıpırıyor, kanepenin ipek kumaşını okşarken eli işveli, kararlı, cıvıltılı sesine eşlik ediyordu. Düzgün bir Rumcayla önce Girit'in sıcağından şikâyet eden bu ses, arada bir kesik kahkahalar atıyor, konuşması için İbrahim'e fırsat tanıyıp bekledikten sonra sessizliği bozmak için yeniden başlıyor, koca salonu sefirenin kahkahaları, soruları, iltifatları dolduruyordu.

"Bir gerdanlık istiyorum. Yakut bana yakışır diyorum ama siz ne dersiniz acaba?"

Elini gerdanında gezdiriyor, çenesini İbrahim'e doğru uzatırken başını büyük bir zarafetle bir omzundan ötekine çeviriyordu. Sorusuna cevap alamayınca İbrahim "olmaz" dedi diye düşünüyor, bu defa başka bir taş soruyordu. "Yoksa safir mi olmalı? Gözlerim mavi değil, ama tenimi açar belki?"

İbrahim, dizlerini birleştirmiş oturuyor, tek kelime etmeden kadını süzüyordu. Bu bakışlar az sonra ya yakışksız bir teklifi paldır küldür ortaya atacak ya da yere indirilecek, mahcup ve tedirgin bekleyecekti. Bu yüzden

kadın, İbrahim'in ne düşündüğünü anlayamıyor, durumdan hayli rahatsız, geri adım atmakla ileri gitmek arasında kasılıp kalıyordu; birkaç dakikadır sinirli sinirli gülmesi ondandı. İbrahim ağzını açınca kadın, oturduğu kanepeden düşecekti az daha.

“Hanımefendi cüretimi mazur görsünler; çocuklarınız var mıdır?”

Dikleşti sefire. Bir elini elbisesinin sabun köpüğü gibi fişır fişır kıvrımlarının arasına sokarken, diğeriyle alnına düşen hayalî bir bukleyi geriye attı. Tek kaşı kalktı bu arada, gövdesi geriye gitti.

“İki oğlum var,” dedi buz gibi bir sesle.

“Öyleyse müsaade buyurun, gerdanlığı inciden yapalım. Anne olmuş bir kadına inciden başkası yakışmaz.”

Kadın İbrahim'i uğurlarken ağzı öfkeyle kasılıyor, gözleri nefret saçıyor, yüzü için için ağlıyordu.

Böyleydi işte. Ağzından laf çıksın diye gözünün içine bakarsın; çıkmazdı. Söyleyeceğini evirip çevirdiğinden değil, söylememenin lazım geldiğini sezdiğinden. Hiç konuşmaz sanırsın, çıkarır, iki laf eder, kimse üstüne laf koyamazdı. Neye dellendi, neye duruldu bilinmezdi. Bıçağının çeliğine kazıdığı manisini “kir topladı bu” diye habire parlatır, kuyumcu kalemleriyle harflerinin oluklarını temizler durur, annesi Azize Hanım “şu tavuğu kesiver” diye eline tutuşturdu mu keser ama o gün akşama kadar ağzını bıçaklar açmazdı. Parmaklarını eklem yerlerinden çıtlata çıtlata “of”lar dururdu.

Her dokunduğunu okşuyormuş gibi tutan ellerine bakan, elinden çok upuzun parmaklarını görürdü. İnsan o kalem gibi kuyumcu parmaklarının arasına, o avuçların içine, alsın okşasın diye küçücük bir çocuk oturtmayı isterdi.

İbrahim'in alnına, ölüsüyle dirisiyle kaç çocuk yazılıydı kim bilir? Onun şimdi tek düşüncesi belirsiz bir

geleceğe uzanan toprağında, sağ salim ayakta kalabilmek, hatta bu kadar uzun boylu da değil, hemen şu anda, kazasız belasız dükkânın eşğine varabilmektir.

Kapıya serilmiş kâğıt, İbrahim'in ayağının altında hışırdaydı. Eğildi aldı. Okudu. Okudukça alt dudağı sarktı, bildiriye tutan eli titremesin diye öteki eliyle kolunu bastırdı.

Giritli Müslümanlar!

Biz, aşağıda imzası bulunan Düvel-i Erbaa-i Hamiye, yani Fransa, İngiltere, İtalya ve Rusya devletleri adına Girit Adası'nın idaresinden mesul amiraller, Osmanlı devleti adına Abdülhamit Han ve Girit Valiliği adına Vali Muavini İsmail Paşa ile vardığımız mutabakat neticesinde bildiririz ki:

1314 yılının Teşrin-ievvel ayının dördüncü günü, yeni valinin muvasalatına kadar, adanın idaresini ele alacağımız cihetle, vali muavininin bu tarihten itibaren vazifesi sona erecektir ve adada bulunan diğer Türk memurlar da aynı tarihten itibaren vazife yapmaktan vazgeçeceklerdir.

Bu cihetle, memuriyet vazifelerini aşağıda imzası bulunan amiraller tarafından tayin edilecek memurlara devretmek üzere bütün mutasarrıf, kaymakamlar, rüsumat, posta ve sıhhiye memurları ile halen hizmette bulunan diğer tüm memurlara işten el çektirilmiştir.

Ayrıca, Osmanlı devleti Girit Adası'nda bulunan askerini ve Yunan Devleti de adada bulunan askerini derhal geri çekecek ve dahi yeni asker göndermeyeceklerdir.

Ayrıca, Girit Adası üzerinde Osmanlı devletinin hükümlerini hakları saklı kalacaktır. Ancak Osmanlı bayrağı hamî devletlerin işgali altında bulunan Resmo, İsfakiye, Kandiye, Kısamo ve ilaveten Girit Genel Valiliği'nin bulunduğu Hanya'da, İngiliz ve İtalyan bayrakları ile birlikte çekilecektir.

Ayrıca, Girit Genel Valisi, bundan böyle, mezkûr devletler tarafından atanacaktır.

Ayrıca, Girit Adası'nda asayiş, mezkûr devletler tarafından sağlanacaktır. Giritli Müslümanlar terk ettikleri evlerine güven içinde dönebilirler.

Yukarıda anlatılanlara uyulmadığı durumlar, intizamın iadesine mani olacağından derhal ve kat'i tedbirlere başvurulacaktır.

İlan olunur!

Düvel-i Erbaa-i Hamiye adına
Amiral G. Pottier

İbrahim, satır aralarında geçiştirilmiş “Osmanlı askerini çekecek” lafını buldu. “Bütün memurlar” cümlesine geri döndü. “Girit valisini hamî devletler seçecek”e belki yirmi kez baktı. Yazılanları yüksek sesle okudu. Okurken, içeride, kapının hemen yanındaki alçak hasır iskemleyi devirdi, her gece dükkânı kaparken yanına aldığı, sabah getirdiği kıymetli taş kesesini açtı, taşları avucuna döktü. Topladı, keseyi kapattı, tezgâhın altına itekledi. Devirdiği iskemleyi düzelterip dükkânın ortasına oturdu. Kollarını göğsünde sıkıştırıp, sırtını kambur edip büküldü. Bir öne bir geriye sallandı durdu. Olmadı; kalktı. İri gövdesi küçük dükkânın içinde kapana kısılmış hayvan gibi, bir kapıya, bir dip tarafta, kapısı kilitli iç odaya doğru gitti geldi.

Babasıyla elması kestiği, altını erittiği, şekil şekil, benzersiz mücevherler yaptığı iç odanın kapısına bir süre tanımaz tanımaz baktı. Bıçağını yokladı, tam çıkaracakken vazgeçti, belinde bıraktı. Öfkesi yatışsın mı, dursun mu bilemedi. Aklını aldı, başında evirdi çevirdi bulamadı. Ne zaman dellense, gözü karaya kesse, aklını koyduğu yerde bulamayacağından korkar, dışlarını sıkıp döne döne arar, nihayet derinlerde bir yerlerde rastlar, bulunca eski bir dostu görmüş gibi rahatlar, her bir solukta yutkunur, dokuzu buluncaya kadar öfkesi geçmiş olurdu.

SABÂ ALTINSAY

KRİTİMÜ

GİRİT'İM BENİM

ROMAN

'Göç sadece gideni değil, kalanı da peşinden sürüklüyordu,' diyor *Sabâ Altınsay*, 'insanın doğduğu toprak ile gömüleceği toprak aynı toprak olmayacaksa, ne kalır ki geriye, ölürken, yaşamadan? Bu soruya bir yanıt bulma çabası bu roman.'

ORUÇ ARUOBA

Kritimu, Girit'im Benim, Osmanlı Devleti'nin zayıfladığı, topraklarını kaybetmeye başladığı yıllarda Girit'te yaşanan gelişmeleri anlatıyor. Girit'te Müslüman ve Hıristiyan halklar yüzyıllarca bir arada yaşamıştır, dilleri dillerine karışmış, gelenekleri zamanla birbirine benzemiş, tam anlamıyla bir kaynaşma gerçekleşmiştir. Ama bu bile farklılıkların gün gelip düşmanlığa dönüşmesini önleyememiştir. *Kritimu*, Giritli bir Türk ailesinin adadan kopuşunu ustaca anlatıyor. Müslüman ve Hıristiyan halklar arasında mübadele gerçekleştiğinde Türkler adayı gemilerle terk ederler ve romanın baş kahramanlarından *İbrahim Yarmakamakıs*, sevgili adasına bakarak 'Kritimu...' diye fısıldar. Ama artık oraya dönme umudu kalmamıştır. Yine de romanın asıl kahramanı, benzersiz doğası ve insanın ruhunu çalan kokusuyla *Girit Adası*'dır.

ISBN 975-07-0424-X

9 789750 704246

<http://www.canyayinlari.com>